

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΚΕΙΜΕΝΟ

Πολλά δεν μας αρέσουν γύρω μας αλλά συνήθως μας απωθεί ό,τι είναι διαφορετικό από εμάς. Ενοχλούμαστε όταν οι άνθρωποι γύρω μας κάνουν τα πράγματα με άλλο τρόπο και αγανακτούμε όταν δεν μας μοιάζουν. Η **ομοιογένεια** μας επιτρέπει να εφησυχάζουμε: οι επιλογές μας ήταν τελικά σωστές.

Μια νέα μόδα, ένα περίεργο κούρεμα, μια διαφορετική μουσική ή μια ακραία άποψη μπορεί να μας φοβίσει. Ένα άτομο, όμως, που ανήκει σε άλλη εθνότητα μπορεί ακόμα και να μας τρομοκρατήσει γιατί κάνει σχεδόν τα πάντα διαφορετικά: μιλάει μια άλλη γλώσσα, ίσως έχει άλλο χρώμα, οπωσδήποτε δεν έχει τρόπους και σίγουρα οι συνήθειές του βρωμούν περισσότερο κι από τα φαγητά του.

Δεν χρειάζεται να είναι «ξένος». Αν είναι Ρομά, μέλος εθνικής ή θρησκευτικής μειονότητας ή gay είναι αρκετά διαφορετικός για να μας φοβίσει. Η υπηκοότητα δεν παίζει τόσο μεγάλο ρόλο όσο η εικόνα. Αισθανόμαστε ασφαλείς μόνο απέναντι στον καθρέφτη μας.

Η μετανάστευση απλά οξύνει την κατάσταση γιατί δεν αποτελεί παρά αιτία για περισσότερο, επικεντρωμένο αλλά και ανεξέλεγκτο φόβο. Φοβόμαστε γενικά αλλά φοβόμαστε και ειδικά:

- Οι μετανάστες αυξάνουν την ανεργία και την ανισότητα
- Οι μετανάστες αυξάνουν την εγκληματικότητα

Όμως, έχει αποδειχθεί από πλήθος έρευνες ότι τα δύο αυτά φαινόμενα παρουσιάζονται μόνο βραχυπρόθεσμα. Φυσικά οι εξαθλιωμένοι, χωρίς εναλλακτικές και χωρίς ελπίδα, παράνομοι μετανάστες είναι υποψήφιοι εγκληματίες όσο παραμένουν σ' αυτή την κατάσταση. Αλλά παραμένουν για μικρό διάστημα καθώς θα βρουν σύντομα καλύτερους τρόπους να επιβιώσουν ή θα υποχρεωθούν να εγκαταλείψουν τη χώρα. Κανείς δεν φεύγει από την πατρίδα του για να ζήσει σε μια χώρα που του προσφέρει μόνο μια και μάλιστα άθλια επιλογή.

Οι μετανάστες αυξάνουν πάντα τον πλούτο μιας χώρας. Η εθνική οικονομία ωφελείται και οι περισσότεροι **αυτόχθονες** το ίδιο. Όμως, ένα πολυσυζητημένο θέμα είναι το εάν ωφελούνται και όσοι είναι μέλη των κατώτερων κοινωνικά και οικονομικά τάξεων και ιδιαίτερα οι ανειδίκευτοι εργάτες. Έχει αποδειχθεί με σειρά μελετών ότι μακροπρόθεσμα ωφελούνται και αυτοί. Πρόσφατα ο οικονομολόγος David Card, έδειξε ότι η μετανάστευση είχε **αμελητέα** επιρροή στην αύξηση της ανισότητας στις Η.Π.Α. σε μία περίοδο (2000-2005) κατά την οποία εγκαταστάθηκαν στη χώρα 1,25 εκ. μετανάστες (πάνω από το ένα τρίτο ήταν παράνομοι).

Όμως, αυτοί οι φόβοι δεν είναι παρά συμπτώματα της νόσου της μη ανοχής. Πριν δύο χρόνια, σε μια πολυσυζητημένη εργασία του ο κοινωνιολόγος Robert Putnam έδειξε ότι η εθνοτική ποικιλομορφία και η πολυπολιτισμικότητα που αυξάνεται σε όλες τις σύγχρονες κοινωνίες **υπονομεύουν** την κοινωνική αλληλεγγύη βραχυπρόθεσμα και μεσοπρόθεσμα. «Όσο περισσότερο διαφορετικοί είναι οι άνθρωποι γύρω μας, τόσο λιγότεροι τους εμπιστευόμαστε». Ακόμα χειρότερα: «Όσο μεγαλύτερη η διαφορετικότητα γύρω μας, τόσο λιγότερο εμπιστευόμαστε ακόμα κι αυτούς που μοιάζουν μ' εμάς». Σαν την χελώνα κλεινόμαστε στο καβούκι μας.

Αυτή η κοινωνική μοναξιά μπορεί να θεραπευθεί (σύμφωνα με τον Putnam) μόνο εφόσον προσπαθήσουμε ειλικρινώς να δημιουργήσουμε «κοινές ταυτότητες» στις κοινότητες, στα σχολεία, στον αθλητισμό. Η συνάφεια με τον «άλλον» θα μας αποκαλύψει ότι αυτός δεν είναι εξωγήινος, είναι άνθρωπος σαν κι εμάς. Μόνο εάν είμαστε τουλάχιστον ανεκτικοί στην διαφορά θα μπορέσουμε να νιώσουμε άνετα μαζί της.

Είναι απαραίτητα καλή η διαφορά; Ναι, είναι. Σύμφωνα με τον John Stuart Mill η ηθική δυσφορία που προκαλεί το ακραίο, το διαφορετικό, ακόμα και το «ανήθικο» είναι καλοδεχούμενη, θα πρέπει να την καλλιεργήσουμε και να την **ενισχύσουμε** καθώς οδηγεί στην πλέον χρήσιμη κοινωνικά αντιπαράθεση. Ο φιλόσοφος Jeremy Waldron την ονομάζει «ηθική σύγκρουση» που συμβάλει στην εμφάνιση νέων και καλύτερων ιδεών που μόνο ένα σοκ στις καθιερωμένες ιδέες μπορεί να προκαλέσει.

Μια σειρά εμπειρικών ερευνών του νομικού και πολιτικού επιστήμονα Cass Sunstein και των συνεργατών του ενισχύει την άποψη του Mill. Οι τελευταίοι παρακολούθησαν συνελεύσεις πολιτών σε πόλεις του Colorado που τις διέκριναν σε τρεις κατηγορίες: α) πόλεις που οι κάτοικοι τους είναι στην πλειονότητα τους προοδευτικοί, β) πόλεις που

οι κάτοικοι είναι στην πλειονότητα τους συντηρητικοί και γ) πόλεις που υπάρχει ισορροπία στις πολιτικές πεποιθήσεις. Συζητήσαν όλοι τα ίδια θέματα: το φαινόμενο του θερμοκηπίου, τις ποσοτώσεις και τον γάμο μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Οι κάτοικοι των ομοιογενών πολιτικά πόλεων έγιναν στο τέλος της συζήτησης περισσότερο φανατικοί με μικρότερη ανοχή για τα επιχειρήματα των άλλων. Οι απόψεις τους, έγιναν, δηλαδή περισσότερο ακραίες και εξαφανίστηκαν οι διαφοροποιήσεις ανάμεσά τους. Αντίθετα, οι πολίτες που συμμετείχαν σε συζητήσεις που τους εξέθεταν σε διαφορετικές απόψεις έγιναν πιο μετριοπαθείς: όχι μόνο ανέχονταν περισσότερο τις αντίθετες απόψεις αλλά ήταν έτοιμοι ακόμα και να υιοθετήσουν μερικές από αυτές.

Ο Άλλος είναι αυτός που θα σε βοηθήσει να περάσεις μέσα από τον καθρέφτη, στην άλλη όχθη. Θα σου είναι άγνωστη αλλά μπορεί να βρεις και κάτι που θα σου αρέσει...

Αριστέιδης Ν. Χατζής, Επίκουρος Καθηγητής Θεωρίας Δικαίου στο Τμήμα Μεθοδολογίας, Ιστορίας και Θεωρίας της Επιστήμης του Πανεπιστημίου Αθηνών, <http://www.newstime.gr>

- A.** Να γράψετε στο τετράδιο σας την περίληψη του κειμένου που σας δόθηκε (100-120 λέξεις). **(ΜΟΝΑΔΕΣ 25)**
- B1.** «Όσο περισσότερο διαφορετικοί είναι οι άνθρωποι γύρω μας, τόσο λιγότεροι τους εμπιστευόμαστε». Να αναπτύξετε σε μια παράγραφο 70-90 λέξεων το περιεχόμενο της παραπάνω περιόδου. **(ΜΟΝΑΔΕΣ 11)**
- B2.** Ο συγγραφέας χρησιμοποιεί ως τρόπο πειθούς και την επίκληση στην αυθεντία. Να εντοπίσετε το συγκεκριμένο τρόπο πειθούς σε δύο σημεία στο κείμενο και να αιτιολογήσετε τη χρήση του. **(ΜΟΝΑΔΕΣ 4)**
- B3.**
- α)** Να αναγνωριστεί το είδος της σύνταξης (ενεργητική ή παθητική) στις παρακάτω προτάσεις και να μετατραπεί η καθεμία σύνταξη στην αντίθετή της:
- 1) «Μια σειρά εμπειρικών ερευνών του νομικού και πολιτικού επιστήμονα Cass Sunstein και των συνεργατών του ενισχύει την άποψη του Mill».
  - 2) «Όμως, έχει αποδειχθεί από πλήθος έρευνες ότι τα δύο αυτά φαινόμενα παρουσιάζονται μόνο βραχυπρόθεσμα».
- (ΜΟΝΑΔΕΣ 6)**
- β)** Να αναφέρετε τέσσερα παραδείγματα μεταφορικής χρήσης της γλώσσας στο κείμενο που σας έχει δοθεί. **(ΜΟΝΑΔΕΣ 4)**
- B4.**
- α)** Να γράψετε από ένα συνώνυμο για καθεμία από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: **ομοιογένεια, αυτόχθονες, αμελητέα, υπονομεύουν, ενισχύσουμε.** **(ΜΟΝΑΔΕΣ 5)**
- β)** Από το δεύτερο συνθετικό των παρακάτω λέξεων να σχηματίσετε μια νέα σύνθετη λέξη: **αποδειχθεί, επιβιώσουν, ανειδίκευτοι, φιλόσοφος, εξέθεταν.** **(ΜΟΝΑΔΕΣ 5)**
- Γ.** Στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες η αρετή της ανεκτικότητας μπορεί να διασφαλίσει την κοινωνική αλληλεγγύη και συνοχή. Να συντάξετε ένα άρθρο (500-600 λέξεων) που θα δημοσιευθεί στη σχολική σας εφημερίδα. Στο άρθρο αυτό να αναφερθείτε στην αξία της ανεκτικότητας και να προτείνετε τρόπους με τους οποίους μπορεί να προωθηθεί, ιδιαίτερα στη νέα γενιά. **(ΜΟΝΑΔΕΣ 40)**

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

- A.** Στο κείμενο γίνεται λόγος για τη διαφορετικότητα και το φόβο που αυτή προκαλεί. Αρχικά, επισημαίνεται ότι γενικά το «διαφορετικό» προκαλεί ανασφάλεια και όχι μόνο οι μετανάστες οι οποίοι οξύνουν μεν το πρόβλημα, αλλά δεν το δημιουργούν. Στη συνέχεια αναιρείται η άποψη ότι οι μετανάστες αυξάνουν την ανεργία και την εγκληματικότητα με την παράθεση αποτελεσμάτων από έρευνες που αποδεικνύουν το αντίθετο. Παρατηρείται, όμως, ότι η «ποικιλομορφία» σε μια κοινωνία υπονομεύει την κοινωνική αλληλεγγύη, γεγονός που μπορεί να αντιμετωπιστεί με την καλλιέργεια της ανεκτικότητας και τη δημιουργία «κοινής ταυτότητας». Τέλος, τονίζεται και η σημασία της διαφορετικότητας η οποία μέσω της κοινωνικής αντιπαράθεσης, οδηγεί στην εξέλιξη των ιδεών και στην εμφάνιση νέων απόψεων, όπως έχει αποδειχθεί από εμπειρικές έρευνες.
- B1.** Όσο περισσότερο διαφορετικοί είναι οι άνθρωποι γύρω μας, τόσο λιγότερο τους εμπιστευόμαστε. Αυτό συμβαίνει, γιατί ο άνθρωπος έχει την τάση να νιώθει ανασφαλής, όταν έχει γύρω του όμοια με αυτόν άτομα. Η ομοιομορφία, δηλαδή, του δημιουργεί ηρεμία, ενώ το διαφορετικό καχυποψία και έλλειψη εμπιστοσύνης, διότι απέναντι στο «αλλιώτικο» δημιουργούνται αυτόματα και ασυνείδητα μηχανισμοί άμυνας. Γι' αυτό ευθύνη, βέβαια, φέρει και το κοινωνικό κατεστημένο το οποίο δύσκολα αποδέχεται το νέο, καθώς και η απουσία παιδείας και ο αμοραλισμός που εμποδίζουν τη σωστή αξιολόγηση για τους «άλλους». Επομένως, γίνεται εύκολα αντιληπτό, γιατί η διαφορετικότητα αποτελεί αιτία μεροληπτικής και αρκετές φορές, ρατσιστικής συμπεριφοράς με ό,τι αυτό συνεπάγεται.
- B2.** Στην 6^η παράγραφο «Πρόσφατα ο οικονομολόγος David Card, έδειξε ότι η ..... παράνομοι)».
Στην 7^η παράγραφο «Πριν δύο χρόνια, σε μια πολυσυζητημένη εργασία του ο κοινωνιολόγος Robert Putnam έδειξε ότι ..... ακόμα κι αυτούς που μοιάζουν μ' εμάς».
Η αναφορά σε αυθεντίες δίνει κύρος και αξιοπιστία στις θέσεις του συγγραφέα, καθώς είναι άτομα των οποίων η γνώμη έχει «βαρύτητα» και αποδεικτική αξία. Επίσης, οι απόψεις του συγγραφέα, εφόσον στηρίζονται σε αυθεντίες καθίστανται δύσκολα αμφισβητήσιμες.
- B3.** **α)**
- 1) Ενεργητική σύνταξη. Μετατρέπεται σε παθητική ως εξής: Η άποψη του Mill ενισχύεται από μια σειρά εμπειρικών ερευνών του νομικού και πολιτικού επιστήμονα Cass Sunstein και των συνεργατών του.
  - 2) Παθητική σύνταξη. Μετατρέπεται σε ενεργητική ως εξής: Όμως, πλήθος ερευνών έχει αποδείξει ότι τα δύο αυτά φαινόμενα παρουσιάζονται μόνο βραχυπρόθεσμα.
- β)** Ενδεικτικά αναφέρονται:
κλεινόμαστε στο καβούκι μας
η κοινωνική μοναξιά μπορεί να θεραπευθεί
η ηθική δυσφορία
να περάσεις μέσα από τον καθρέφτη
- B4.** **α)** ομοιογένεια = ομοιομορφία
αυτόχθονες = γηγενείς
αμελητέα = ελάχιστη
υπονομεύουν = υποσκάπτουν
ενισχύσουμε = τονώσουμε

- β)** επιβίωσυν: αναβίωση
ανειδίκευτοι: εξειδίκευση
αποδειχθεί: επίδειξη
φιλόσοφος: θυμοσοφία
εξέθεταν: πρόθεση

- Γ.** Σημείωση: Να ληφθούν υπόψη τα χαρακτηριστικά της ζητούμενης επικοινωνιακής περίπτωσης, δηλαδή του άρθρου. Γνωρίσματα του άρθρου είναι ο τίτλος (π.χ. Η ανεκτικότητα ως στάση ζωής), η αφόρμηση από επικαιρικό γεγονός (ένα επεισόδιο βίας που σημειώθηκε στο κέντρο της πόλης σας εις βάρος μίας ορισμένης κοινωνικής ομάδας), το επίσημο/ τυπικό ύφος και η αναφορική χρήση της γλώσσας.

Πρόλογος

Αφόρμηση από ένα επικαιρικό γεγονός. Διαπίστωση ότι η ανεκτικότητα ως στάση εκλείπει από τη σημερινή κοινωνία και ότι είναι επιτακτική η ανάγκη να καλλιεργηθεί, διότι ως αρετή είναι ιδιαίτερα σημαντική.

1° Ζητούμενο: ΑΞΙΑ ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

- Διαφυλάσσει την πνευματική ελευθερία του ατόμου, αφού από τη μία καταπολεμά την άγνοια, τη μονομέρεια, την απολυτότητα και το δογματισμό και από την άλλη ενθαρρύνει την ενημέρωση, τη γνώση και τη σφαιρικότητα. Καθιστά το άτομο «ανοιχτόμυαλο», δεκτικό σε νέες ιδέες, διευρύνοντας, έτσι, τους πνευματικούς του ορίζοντες.
- Αποτέλεσμα του παραπάνω είναι η όξυνση της κριτικής ικανότητας του ατόμου, εφόσον μαθαίνει να δέχεται πολλές διαφορετικές απόψεις και ιδέες και να τις αξιολογεί.
- Ευνοεί την ενδοσκόπηση και την αυτοκριτική, γιατί μία διαφορετική ιδέα/άποψη συχνά υποδεικνύει ένα ατομικό μειονέκτημα, μία προσωπική ανεπάρκεια, γεγονός που κινητοποιεί το άτομο να απαλλαγεί από αυτό και το οδηγεί στην αυτοβελτίωση.
- Διαπλάθει έναν ενάρετο άνθρωπο που η συμπεριφορά του διέπεται από πανανθρώπινες αναλλοίωτες αξίες, όπως είναι η αλληλεγγύη και ο σεβασμός.
- Διαμορφώνονται ουσιαστικές ανθρώπινες σχέσεις που θεμελιώνονται στην ειλικρίνεια, στην ισότητα, στο σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και γενικά στην αναγνώριση των δικαιωμάτων του άλλου ανεξάρτητα από εθνικές, κοινωνικές, πολιτιστικές, θρησκευτικές και γλωσσικές καταβολές.
- Συμβάλλει στην υγιή πολιτικοποίηση του ατόμου, καθώς του παρέχει τη δυνατότητα να συμμετέχει ελεύθερα χωρίς φόβο στα πολιτικά δρώμενα, να διαφωνεί και να εκφράζει διαφορετικές απόψεις.
- Προσφέρει ασφάλεια και σιγουριά στο άτομο και ενισχύει την αυτοπεποίθησή του, γιατί του παρέχει τη δυνατότητα να δημιουργεί απρόσκοπτα και να αναπτύσσει τις δεξιότητές του με αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγικότητας και της δημιουργικότητάς του.
- Η αύξηση της παραγωγικότητας και της δημιουργικότητας του ατόμου, ως απόρροια της ανεκτικότητας, ευνοεί την οικονομική ανάπτυξη.
- Εκτιμάται ο πλούτος και η ποικιλία όλων των πολιτισμών του κόσμου, επιτυγχάνεται η διαπολιτισμική επικοινωνία και πραγματοποιούνται γόνιμες πολιτιστικές ανταλλαγές με άμεση συνέπεια την πρόοδο του πολιτισμού.
- Ενισχύει τη συνεκτικότητα των κοινωνιών, αφού η αναγνώριση και ο σεβασμός της διαφορετικότητας του άλλου καλλιεργεί το πνεύμα της συνεργασίας, γκρεμίζοντας, έτσι, προκαταλήψεις, στερεότυπες αντιλήψεις και καταπολεμώντας το ρατσισμό και την ξеноφοβία.
- Εγγυάται την ορθή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος, εφόσον ο απολυταρχισμός απορρίπτεται και αντικαθίσταται από την πολυφωνία/τον πλουραλισμό (βασικό στοιχείο για την ομαλή λειτουργία του δημοκρατικού πολιτεύματος).
- Ενδυναμώνει το διεθνισμό, γιατί προωθεί τον αλληλοσεβασμό και την αλληλοκατανόηση των λαών, αποτρέπει τις εθνικιστικές εξάρσεις και εξασφαλίζει την ειρηνική συνύπαρξη των λαών.

2° Ζητούμενο: ΤΡΟΠΟΙ ΠΡΟΩΘΗΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΚΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Φορείς Παιδείας

Οικογένεια

- Οι γονείς οφείλουν να μην συντηρούν, μεταδίδουν και διαιωνίζουν προκαταλήψεις και παρωχημένες στερεότυπες αντιλήψεις για άτομα ή ομάδες με ορισμένη διαφορετικότητα (φυλετική, θρησκευτική, πολιτική κ.λπ.) Αντίθετα, πρέπει να υιοθετήσουν και να προβάλλουν ως καθημερινή στάση ζωής το σεβασμό στο διαφορετικό.

Σχολείο

- Στόχος του σχολείου πρέπει να είναι η ανάπτυξη των ικανοτήτων της ευθυκρισίας, της κριτικής σκέψης και της ηθικής συλλογιστικής και η διαμόρφωση υπεύθυνων πολιτών που εκτιμούν και σέβονται την ελευθερία, τα δικαιώματα και τη διαφορετικότητα.
- Για να επιτευχθεί το παραπάνω, απαραίτητη προϋπόθεση είναι να διδαχθούν οι νέοι τα δικαιώματά τους, γιατί μόνο η γνώση των δικαιωμάτων τους θα καλλιεργήσει το σεβασμό τους και θα τους γεννήσει την επιθυμία να σέβονται και τα δικαιώματα των άλλων.
- Παράλληλα και ο εκπαιδευτικός οφείλει να γνωρίζει καλά την παγκόσμια πραγματικότητα, να κατανοεί τις ανάγκες της πολυπολιτισμικής κοινωνίας, να καλλιεργεί ένας υγιές και δημοκρατικό παιδαγωγικό κλίμα, προωθώντας την αμοιβαία ακρόαση, την αλληλεγγύη, τη δημιουργική αλληλεπίδραση και αναδεικνύοντας μέσα από την εκπαιδευτική πράξη την αξία του διαλόγου ως μέσου συνεννόησης των ανθρώπων και επίλυσης των διαφορών τους.

Μέσα Επικοινωνίας

- Ο γραπτός και ηλεκτρονικός τύπος οφείλει ως έμμεσος, αλλά ισχυρός φορέας παιδείας να αξιοποιήσει εποικοδομητικά τη δύναμή του, προβάλλοντας τους κινδύνους της αδιαφορίας σε αδιάλλακτες ομάδες και ιδεολογίες, καταδικάζοντας φαινόμενα καταστρατήγησης δικαιωμάτων, ξενοφοβίας, ρατσισμού και διαδίδοντας την αξία της ανοχής.
- Επιπλέον, τα μέσα ενημέρωσης έχουν ηθικό χρέος να διευκολύνουν και να προωθούν τον ελεύθερο και ανοιχτό διάλογο, αποφεύγοντας την αναπαραγωγή και την ενίσχυση προκαταλήψεων και ξενικών συμπεριφορών.

Κράτος/Πολιτεία

- Απαιτείται η θέσπιση ενός δίκαιου και αμερόληπτου νομοθετικού πλαισίου, που θα κατοχυρώνει την ισότητα στη μεταχείριση και θα παρέχει ίσες ευκαιρίες σε όλες τις ομάδες και τα μέλη της κοινωνίας.
- Στο πλαίσιο του παραπάνω μέτρου κρίνεται αναγκαία η κρατική μέριμνα και προστασία των κοινωνικά και οικονομικά ευάλωτων ομάδων που ζουν μέσα στα γεωγραφικά όρια του κράτους με τη θέσπιση μέτρων κοινωνικής προστασίας που θα ενισχύσουν την ενσωμάτωσή τους.
- Ακόμη, οι πολιτικοί φορείς οφείλουν από τη μία να προωθήσουν τον εθελοντισμό και τις συλλογικές δράσεις που χαρακτηρίζουν την «κοινωνία των πολιτών» (όπως κινήματα ειρήνης, αλληλεγγύης και προσφοράς βοήθειας) και από την άλλη να εξαλείψουν σε πολιτικό επίπεδο την ξενοφοβία και τον κοινωνικό αποκλεισμό.
- Τέλος, είναι απαραίτητο να επικυρωθούν πολιτικά όλες οι διεθνείς συμβάσεις προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Επίλογος

Εξαγωγή του συμπεράσματος ότι η ανεκτικότητα ως στάση ζωής μπορεί και πρέπει να καλλιεργηθεί.